

Derden boeck anno LXXX ⁶⁾).

Acta ende articulen des synodi, gehouden tot Hoorn van den dienaeren ende ouderlinghen van Noortholant den IX^{en} Mey anno 1580 ⁷⁾).

ART. 1. *Van den preside ende scriba.* — Is ten alderersten nae die aenroepinge van den naeme Goids met gemeyne kuerstemmen der broederen tot een praeses gecoren BARTHOLDUS WILHELMI, kerkendienaer tot Hoorn, ende tot een scriba SYBRANDUS VOMELIUS, dienaer in Hem.

ART. 2. *Wie daer preken zullen.* — Is daernae met gemeene kuerstemmen opgeleyt PIETER AELBERTSZ, SYBRANDUS van S. Maerten ende GERARDUS Wermerhuysen omme in den synodaelsche vergaerdinge tot Hoorn des Dincxdaechs ende des Donderdaechs te doen een yeder een predicatie des Goids woert voer den gemeynten Goids ⁸⁾ aldaer.

1) »Die" C heeft »Dat classis". 2) »ende kercke" ontbr. in A. 3) »beloven" A heeft »hebben". 4) »benoegen" A heeft »benoeminge". 5) »opten jaere — voersz." A heeft »1579 mense Junij". 6) »Derden — LXXX" ontbr. in C. 7) Bij deze acte ontbr. in A alle marginalia. 8) »gemeynten Goids" A heeft »volck".

ART. 3. *Wat dienaers die Westvriessche commissaris versoek om Westvrieslant te bedienen.* — Dit dus gedaen zynde is in de synodaelsche vergaerdinge geroepen den eerweerdigen ende hoochgeleerden doctoor OTTO SWAELUA als commissarius ende gesanden van den heeren ende Gedeputeerden van Westvrieslant, hebbende commissie zoo van den heeren ende Gedeputeerden van Westvrieslant voersz. zoo oyck van der synodaelsche vergaerdinge, nu onlanx tot Sneek gehouden, om te versoeken, opeysschen ende beroepen ten yersten alle dienaeren, die vuyt Westvrieslant geboertich, daernae oyck sommige, die eertyts hebben in Vrieslant gestaen, ten laesten oyck sommige, die alhier in Noorthollant sonder besloten gemeynen zyn etc.

ART. 4. *Van het antwoert der Staten van Noorthollant opt versoek van den commissaris.* — Is oyck voeryerst besloten eendrachtelycken van den synodo, dat men in den versoek van den commissaris, vuytgesonden van mynheeren den Gedeputeerden van Westvrieslant, representerende die Staten van dyen, nyet zouden procederen, voer ende alear dat doer den synodum versocht ende aengesproecken zyn mynheeren den Gedeputeerden van Noorthollant, representerende die Staeten van dyen, om haeren gelieven ende consentement daerin te hebben. Tot welken fyne van den synodo voersz. genomineert ¹⁾ zyn CLEMENT MERTENSZ, dienaer der gemeynthe Christi van Hoorn, ende PIETER DIERICXZ, dienaer der kereke Christi tot Nouwenierop. Ende gesproecken hebbende met mynheer die Gedeputeerde, hebben aent synodo gerelateert, dat myne heeren die Gedeputeerden ²⁾, representerende die Staeten van Noorthollant, geconsenteert hebben, dat doer den synodum die van Vrieslant gheholpen zouden worden met dienaeren, doch alzo dat nochtans ³⁾ het synodus goede achte daerop zal hebben, dat dese quartiere van Noorthollant nyet desolaet oft alzo seere ⁴⁾ van dienaeren beroovert werdden ende dat oyck die dienaeren zullen vertrecken met vrientschap ⁵⁾ ende goede getuychenisse haerder gemeynen ende overicheyt.

ART. 5. *In genere ende nyet in specie wort het versoek van den commissaris eendrachtelyck bewillicht.* — Van denwelcken versoek voersz. is eendrachtelycken van alle dienaeren ende ouderlingen besloten, dat het versoek, gedaen by den doctoor OTTO SWAELUA van wegen die van Vrieslant op den dienaeren, gestelt in een register ende den synodo voergelesen, is recht ende christelyck ende derhalven als cristelyck in

¹⁾ »genomineert» A heeft »daertoe gecommiteert». ²⁾ »hebben aent synodo — Gedeputeerden» ontbr. in A. ³⁾ »nochtans» (ontbr. in A en C. ⁴⁾ »seere» ontbr. in C. ⁵⁾ »vrientschap» A heeft »goede vrientschap».

genere behoort geconsenteert te worden. Doch eenige particuliere kercken hebben eenige exceptie, reden ende oysraecken, waerom dat se sulcx int particulier souden nae haere meeninge nyet connen ¹⁾ naecommen, dat se die exceptien, redenen ende oysraecken in den synodaelsche ofte anderssins in een classicale vergaerdinge sullen laeten vuegen ²⁾ ende sententieren.

ART. 6. *Van den dienaer tot Medenblicx vertrecke.* — Aengaende nu den particulieren dienaeren hebben die van Medenblick doer haeren ouderling AELBERT JANSSZ geantwoert, dat zy bewilligen int vertrecken van haeren dienaer JACOBO, doch in den tyt wanneer hy sal vertrecken, verhoepen zy wel met malcanderen te vergelycken.

ART. 7. *Waerom die commissaris int synodo verschenen is ende wat hem toegelaten is.* — Dewyle den doctoer OTTO SWAELUA voersz. versocht heeft met zyn associeerde present in den handel des synodi te wesen om taenhooren alsulcke antwoerde oft oppositien als by den ouderlingen gedaen mochte worden ende op deselfste oppositien te moegen doen zyn antwoerde, is hem alsulcx toegelaeten.

ART. 8. *Van den actien der dienaeren ende ouderlingen, die haer sullen onderwerpen het oerdeel van den synoden.* — Ende zoo oycx swaericheyt is gevallen van den submissien der dienaeren van wegen haere eygen persoonen ende der ouderlingen van wegen haerder gemeynen, soo is eendrachtelycken van den gansschen synodo besloten, dat in alle actien den dienaeren van wegen haeren eygen persoonen ende den ouderlingen van wegen haerder gemeynen aen beyde zyden hen zullen onderwerpen den sententie ende oerdeel van der synodaelsche vergaerdinge.

ART. 9. *Van SUFFRIDO, dienaer in Grootebroeck, naer Vrieslant.* — Is van den synodo besloten aengaende SUFFRIDUM, dienaer van Grootebroeck, dat hy zal gaen naer Vrieslant, alzo nochtans dat ³⁾ by den classis van Enchuyesen yerst daerin gearbeyt zal wordden, dat den voersz. SUFFRIDUS met goeden vrede van zyn gemeynthe ende overicheyt gedemitteert zal werdden.

ART. 10. *Van AUGUSTINO ende BERNARDO.* — Van AUGUSTINO Abbekerck ende BERNARDO Langedyck is eendrachtelycken besloten van den synodo, dat zy eerstdaechs naer Vrieslant zullen reysen om aldaer den kercken Christi ⁴⁾ te bedienen.

¹⁾ »connen» ontbr. in A. ²⁾ »vuegen». In 't orig. heeft wellicht gestaan »wegen». A heeft »voegen»; G »brengen». ³⁾ »dat» A heeft »dat vooreerst». ⁴⁾ »Christi» ontbr. in A.

ART. 11. *Van SYBRANDO van Sle Merten.* — Is besloten eendrachtelycken van den synodo, dat SYBRANDUS van Sinte Merten sal gaen naer Vrieslant tot den dienst der gemeeynten Christi van Haerlingen, doch alzoo dat die van Vrieslant zullen afstaen van de beroepinge, gementioneer¹⁾ op GEORGIUM Schagen.

ART. 12. *Van FREDERICO, dienaer.* — Van FREDERICO tot Middelre²⁾ ende Quadyck is eendrachtelyck van den synodo besloten, dat hy by die gemeeynten van Quadyck ende Middelre²⁾ dit tegenwoordige jaer van tachtich sal blyfven ende alsdan, zoot hem³⁾ gelieft, naer zynen vaderlant sal moegen trecken.

ART. 13. *Van TULLIO, dienaer in Texel.* — Aengaende TULLIUM, den dienaer⁴⁾ van Texel, is eendrachtelyck van den synodo besloten, dat hy sal gaen in Vrieslant⁵⁾ ten dienste van der gemeeynte Christi in der stede Iist, doch alzoo dat den synodus alle moegelycke vlydt⁶⁾ aenwenden⁷⁾ om wederom teylant van den Texel te besorgen.

ART. 14. *Van ARNOLDO te Petten.* — Van ARNOLDO tot Petten is besloten van den synodo, dat hy by zyn gemeeynte te Petten zal blyfven.

ART. 15. *Van AELBERTO.* — Is van den synodo oyck⁸⁾ besloten eendrachtelycken⁸⁾, dat AELBERTUS, duslange dienaer van Berninckhoorn, naer Vrieslant zal moegen vertrecken tot dienste der gemeeynten Christi, behoudelycken dat hy syn gemeeynte eerst zal naer zyn geloefnisse bedienen den tyt van dry maenden, ten waer dan saecke dat zy onder malcanderen anders daerinne conden vergelycken.

ART. 16. *Van AGGEO ende ULDERICO.* — Van AGGEO Wervershooft, ULDERICO Oosthuysen, SYBRANDO in Hem is besloten, dat van haerluyder beroepinge zal werden gehandelt een yeder in zyn classe.

ART. 17. *Van HILLEBRANDO ende JAN CLAESSZ.* — Aengaende HILLEBRANDUS DOCCUM ende JAN CLAESSEN, nu ter tyt dienaeren van Amsterdam, is by den synodo geresolveert, dat van haere beroepinge yerst geadvertteert zullen wordden den gemeeynte ende magistraet van Amsterdam ende dat zy alsdan tzy dan doer den kerckenraedt ofte doer haere classicale vergaerderinge daarvan zullen moeghen handelen nae behooren.

¹⁾ »gementioneer“ ontbr. in A. ²⁾ »Middelre“ C heeft »Middelie“. ³⁾ »hem“ C heeft »hen“. ⁴⁾ »den dienaer“ ontbr. in A. ⁵⁾ »in Vrieslant“ ontbr. in A. ⁶⁾ »alle — vlydt“ A heeft »alle vlietige middelen“. ⁷⁾ »aenwenden“ C heeft »sal aenwenden“. ⁸⁾ »oyck“ en »eendrachtelycken“ ontbr. in A.

ART. 18. *Van ANDREA CASTRICOMICO ende CORNELIO.* — Aengaende ANDREAM CASTRICOMIUM ende CORNELIUM ROSTERHAUDE is geresolveert by den synodo ¹⁾, dat den commissarius van wegen die van Vrieslant sal moegen zyn refugium nemen totten magistraet ende gemeynthe van Enchuysen.

ART. 19. *Van mr. GEERAERT, dienaar van Sardam.* — Alzoo questie is gevallen tusschen die van Sardam ende Wermenhuysen, benoepende den dienaar mr. GEERARDUM, soo heeft het synodus, gehoert hebbende beyde partyen, eendrachtelycken ²⁾ besloten, dat meester GEERARDUS nae luydt synder eerster voergaende beloftenisse zal gaen naer Sardam ten dienste der gemeynthe Christi aldaer.

ART. 20. *Van JAN SPRINGER, dienaar op Lutkebroeck.* — Soovele nu aengaet den beroepinghe, van die van Stellinckwerf gedaen op JOANNEM SPRINGER, dienaar tot Lutkebroeck, is eendrachtelycken van den synodo ³⁾ besloten, dat hy by zyn gemeynthe van Lutkebroeck sal blyfven, doch alzoo dat het classis van Enchuysen goede acht zal nemen op den gesontheit JOANNIS, ende zoo die gesontheit JOANNIS voersz. doert blyfven doer ⁴⁾ die van Lutkebroeck soude geheelycken ⁵⁾ pericliteren, dat alsdan tclassis van Enchuysen met alle beleeftheit in die saecke zal handelen.

ART. 21. *Van LAURIMANNO — Van LAURIMANNO* is besloten, dat hy naer Vrieslant zoude gaen den tyt van zes weken ende nae expiratie van dyen zyn vrye optie ende wille zal hebben, oft hy dan den kercken in Vrieslant ofte den kercken in Hollant, zoo hy in Hollant wort beroepen, sal willen bedienen.

ART. 22. *Van HENRICO Benninckbroeck.* — Van HENRICO Benninckbroeck is eendrachtelycken besloten, dat hy mede naer Vrieslant zal reysen om aldaer den gemeynthe Christi mede te bedienen.

ART. 23. *Van PETRO Purmerendt.* — Van PETRO Purmerendt is oock eendrachtelycken van den synodo ⁶⁾ besloten, dat den doctor commissarius zal moegen reysen omme aldaer metten magistraet ende gemeynthe te handelen, ende zoo die saecke by den magistraet ende gemeynthe ofte kerckenraet tot Purmerendt tot contentement van den commissarius voersz. nyet afgehandelt conde worden, dat alsdan die commissarius zal byeen

¹⁾ »by den synodo» ontbr. in A. ²⁾ »eendrachtelycken» ontbr. in A. ³⁾ »van den synodo» ontbr. in A. ⁴⁾ »doer» A heeft »by». ⁵⁾ »geheelycken» ontbr. in A. ⁶⁾ »van den synodo» ontbr. in A.

moegen laeten beroepen den classis van Edam om aldaer gehandelt te worden nae behooren.

ART. 24. *Von JOANNE ANDELIO.* — Soovele aengaet JOANNEM ANDELIIUM is eendrachtelyck van den synodo besloten, dat hy by zyn gemeynte van Wermer ende Gisp zal blyfven volgende den voet van zyn aenne-
minge ende continuatie by desen.

ART. 25. *Van schoelmeesteren haer te begeven totten dienst.* — Dewyle oyck den doctor commissarius eenige beroepinghe heeft gedaen op GERBRANDUM SNECANUM, schoelmeester tot Enchuysen, JOANNEM, schoelmeester tot Bovencarspel, FRANCISCUM VAN LEEUWEERDEN, schoelmeester tot Medenblich, geboortich vuyt Vrieslant, ende zoo daer meerder andere, vuyt Vrieslant geboren, moegen wesen, soo eest dat den synodus eendrachtelycken heeft besloten, dat sulcke schoelmeesteren vermaent zullen werden doer den synodum omme haer metten yersten te stellen totten examen ende soo alsdan ¹⁾ sy bequaem werden bevonden, dat alsdan van haere beroepinghe in haeren classe gehandelt zal worden nae behooren.

ART. 26. *Hoe men behoort wederom te versorgen die kercken in Noorthollant.* — Alzoo nu veel kercken in Noortholland worden ontlediget van haeren dienaeren, is nu begonnen te handelen van den middelen ende manieren om opt alderbeste wederomme te versorgen den kercken van desen quartiere van Noorthollant.

ART. 27. *Die van Medenblich doort bidden zullen besorcht worden van Enchuysen.* — Ende is aller yerst gehandelt van der kercken van Medenblich, diewelcke naedyen dat se haeren dienaer JACOBUM quyt gaen, is raetsaem bevonden van den synodo, dat vuyt naeme van den synodo gescreven zoude worden aen den heeren ende magistraten van Enchuysen, haer biddende, dat dewyle zy aldaer dry dienaeren hebben, dat haer sal gelieven respect ende sorge daerop te hebben, dat Medenblich haer gebuerstadt doer eenige van haeren dienaeren nu mede besorcht mochten worden.

ART. 28. *Van REYER WILLEMSZ tot een dienaer.* — Is eendrachtelycken van den synodo besloten, dat REYER WILLEMSZ, die ouderling van Schagen, hem metten yersten ²⁾ ter examen stellen zal.

ART. 29. *Elcke classis zal versorgen die plaetse, die onder haer syn*

¹⁾ »soo alsdan" A heeft »alsoo". ²⁾ »metten yersten" ontbr. in A.

ende geen dienaers en hebben. — Van den kercken, die nu haere dienaeren quyt gewordden syn, is besloten, dat die besorecht zullen worden metten aldereersten een yeder van haeren eygen classis ende dat tot voerderinge van dyen een yeder classis met hem vuyten synodo zal nemen het catalogum der persooen, die nu nae het oerdeel deses synodi bequaem geoerdeelt zyn om tot het examen toegelaeten te worden ende dat oock een yeder classis onderlingen communicatie ¹⁾ met andere classen zullen moegen houden om vuyt andere classen te beroepen dengenen, die zy dan tot dienst van de kercken haerder classis zullen achten noodich ende bequaem te wesen.

ART. 30. JACOB VOLCHERTSZ *zal mede bedienen die van Wermenhuysen.* — Aengaende den kercke van Warmenhuysen is van den synodo geresolveert ende oock van JACOB VOLCHERTSZ geconsenteert, dat hy die van Wermenhuysen sal mede bedienen tot een tyt van een half jaer, onvercort nochtans het recht van die van Berninckhorn op hem JACOB VOLCHERTSZ voersz. willen pretenderen.

ART. 31. Van MEYNAERT CLAESZ. — Van MEYNAERT CLAESSZ, dienaar van Spambroeck ende Opmeer, is eendrachtelycken besloten van den synodo, dat hy sal voertgaen in zyn dienst ende by den gemeynen van Spambroeck ende Opmeer blyven.

ART. 32 ²⁾. *Aenhouden met scrijven aen den raet van Enchuysen om Medenblick te versorgen.* — Dewyle het synodus van den heeren ende magistraten van Enchuysen aengaende het versoeck om die kercke van Medenblick te helpen besorgen alsulcken antwoert nyet heeft ontfangen, als zy wel verhoept hadden, soo eest dat den synodus raetsaem te wesen heeft besloten om wederom den heeren van Enchuysen te scrijven ende de meeninge van haeren voergaenden scrijven wat duyderlyck ³⁾ te verclaeren, ten eynde dat doch die heeren van Enchuysen die desolate ⁴⁾ kercke van Medenblick doer haeren dienaeren zouden gelieven te helpen ende onderwyle laeten bedienen.

Particulares quaestiones.

ART. 33 ⁵⁾. 1. *Van der excommunicatie int oepenbaer.* — Is gemo-

¹⁾ »communicatie» G heeft »correspondentie». ²⁾ »Art. 32» ontbr. in A. ³⁾ »duyderlyck» A heeft »duydelyckker». Evenzoo C en G. ⁴⁾ »die desolate — bedienen» A heeft »doch willen die desolate kerke van Medenblick door haren dienaren bij wijle soude willen helpen ende bedienen». ⁵⁾ »Art. 33» ontbr. in A en C.

veert in onse synodo tot Hoorn anno 1580 den 12 May een particuliere questie, oft men de excommunicatie nyet soude moegen gebruycken alleen in presentie van den lidmaeten der kercken ¹⁾). Waerop geresolveert is, dat om veel oyrsaecken die excommunicatie sal ende behoort te geschieden oepenbaer in de kercke voer den ommestandt des gantschen volcx, die alsdan is tegenwoerdich.

ART. 34 ²⁾). 2. *Van een huwelycke actie bynnen Enchuysen.* — Op die questie, doer ANDREAM DIERICXZ, dienaer, ende HUYCH CORNELISSZ, ouderling der gemeynthe Christi tot Enchuysen, den synodo voergesteld zoo doer gesrifte zoo doer mondelinge verclaeringe aengaende die huwelycke actie tusschen eenen GERRIT SEBASTIAENSZ ende een TRIJN CORNELISDOCHTER, soo ist, dat die synodus, gemeret hebbende die circumstantien, tusschen den voersz. persoonen voergevallen, eendrachtelycken hebben besloten, dat die voersz. als rechte ende waere echtelyuden syn ende geacht behooren te worden, ende dat derhalven den synodus oeyck approbeert den handel der dienaeren van Enchuysen daerinne, dat se den voersz. GERRIT SEBASTIAENSZ met een ander persoon nyet hebben willen proclameren ende trouwen.

ART. 35 ²⁾). 3. *Van een bespreeck op die Mennonisten.* — Op die questie oft nyet geraeden en is den Wederdooperen soowel den Vriesen als Vlaemingen ende andere soerten der Wederdooperen, die in menichfuldige secten gedeelt ende verschuert ³⁾ zyn, een christelyck bespreeck ende collatie aen te bieden, is geresolveert by den synodum, dattet geraeden is tot gelegener tyt een oepenbaere ende christelyck bespreeck haerlyuden te presenteren, ten eynde die reyne leere des godlycken woerts meer ende meer bekent mochte wordden by alle menschen ende oeyck alle arme dolende schapen des te bequamer van haeren erroeren ende dwaelingen geholpen souden moegen werden.

4. *Het bespreeck sal men openbaer laeten drucken.* — Ende opdat oeyck een yeder zoude moegen weten, hoe bereydt die predicanten tsaemen om de leere des ⁴⁾ godlycken woerts te verdedygen ⁵⁾ zyn, soo is oeyck besloten, dat alsulcke presentien van eenen oepenbaeren bespreecken oepenbaerlycken zal laten drucken.

5. *Men sal haer scriftelyck presenteren het bespreeck ende scriftelyck antwoert vorderen.* — Ende opdat dese handel des te beter in effect sal moegen coemen, is geresolveert, dat een yeder classis vuyt naeme ende

¹⁾ »der kercken” A heeft »Christi”. ²⁾ »Art. 34” en »Art. 35” ontbr. in A en C. ³⁾ »gedeelt ende verschuert” A heeft »ende soorten verdeelt”. ⁴⁾ »de leere des” ontbr. in A. ⁵⁾ »verdedygen” G heeft »verkondigen”.

van wegen ¹⁾ des ganschen synodi den Wederdooperen alsulck bespreeck scriftelycken sal presenteren ende oyck van haerluyden wederom scriftelyck antwoert zal eysschen ende brengen.

6. *Men salt op sinte Jacobs dach presenteren.* — Is oyck besloten, dat alsulcke presentation ende antwoerden bynnen den tyt van omtrent twee maenden nae datum den xvi May, twelcken specialycken wesen zal Jacobi dach, ende alsdan van een yeder classis tot Hoorn zullen ingebracht werden.

7. *Van die forma des presentacys.* — Om nu den forma van presentation met malcanderen te concipieren is van den synodo besloten, dat vuyt een yeder classis twee delegati sullen coemen tot Amstelredam des Dincxdaechs naer beloecken Pinxter om aldaer met gemeenen raet ende deliberatie een gemeyne forma van presentatie te concipieren.

ART. 36 ²⁾. 8. *Waeromne DIERICK PIETERSSEN nyet geexamineert is.* — Op de questie oft het classis van Hoorn nyet recht daerinne gedaen heeft, dat zy DIERICK PIETERSZ van Schermerhorn tot het examen nyet heeft willen toelaeten, overmits hy voersz. in forma van een famose libell een liedeken heeft gemaect ende verstroyt, waerinne hy den dienaeren der kercken ³⁾ scheldet voer swaere vyanden, voer buyksorgers, voer onvruchtbaere vygeboomen etc., die men zal slaen op den cop, die men zal royen vuyt etc. ⁴⁾, is eendrachtelycken van den synodo besloten, dat den classis van Hoorn daerinne recht heeft gehandelt, dat se zoo en faemroover tot het examen nyet heeft willen toelaeten.

9. *DIERICK PIETERSZ sal geexcommunicert worden* ⁵⁾. — Ende alzoo alsulcken faemroover met christelycke discipline gestraft behoort te worden, soo eest dat den synodus heeft geoordeelt, dat den classis van Alcaer, onder welken de voersz. DIERICK PIETERSZ is geseten, met hem zal procederen in den christelycken discipline.

¹⁾ »ende van wegen» ontbr. in A. ²⁾ »Art. 36» ontbr. in A en C. ³⁾ »der kercken» A heeft »des woorts». ⁴⁾ »die men zal slaen — etc.» ontbr. in A. ⁵⁾ Dit marg. ontbr. ook in G.